

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research) มุ่งเน้นที่จะศึกษากระบวนการเพื่อสร้างเสริมสุขภาพของกลุ่มจักสาน อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ โดยอาศัยแนวคิดการมีส่วนร่วมของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ผู้วิจัยได้เข้าไปทำการศึกษาประวัติของชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรม ตลอดจนศึกษาข้อมูลด้านต่าง ๆ ด้วยกระบวนการกลุ่ม และการเรียนรู้จากการลงมือทำ

พื้นที่ในการศึกษาวิจัย

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ กลุ่มจักสานหมู่ที่ 4 ตำบลป่าบง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

แหล่งข้อมูล

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร เช่น เอกสารทางวิชาการ ตำรา ทฤษฎี แนวคิด รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. ศึกษาข้อมูลจากพื้นที่ เป็นข้อมูลจากกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ สมาชิกกลุ่มจักสาน เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย ผู้นำกลุ่มจักสาน

ผู้ให้ข้อมูลและกลุ่มเป้าหมาย

ในการศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยเกี่ยวกับบริบทชุมชนและข้อมูลทั่วไป คือเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยตำบลป่าบง เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลป่าบง ผู้นำกลุ่มจักสาน และกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมการสร้างเสริมสุขภาพ ได้แก่ สมาชิกกลุ่มจักสานซึ่งเป็นสมาชิกที่ร่วมทำจักสานจำนวน 30 คน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การค้นคว้าจากเอกสารที่ได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น สถานีอนามัยตำบลป่าบาง องค์การบริหารส่วนตำบลป่าบาง โรงพยาบาลสารภี รวมทั้งงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. การสังเกต ผู้วิจัยใช้การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม เป็นการสังเกตการณ์ในขณะที่ได้ดำเนินกิจกรรมการวิจัย ทั้งการประชุมเชิงปฏิบัติการ การประชุมกลุ่มย่อย และได้มีการบันทึกกิจกรรมการดำเนินงานไปพร้อม ๆ กัน
3. การสัมภาษณ์ ทางผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้นำกลุ่มจักสาน สมาชิกกลุ่มจักสาน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เพื่อทราบประวัติความเป็นมาของกลุ่มจักสาน สภาพปัญหาทางด้านการส่งเสริมสุขภาพของกลุ่มจักสาน
4. การสนทนากลุ่ม เป็นการสนทนาที่แสดงความคิดเห็นของกลุ่มและในประเด็นที่ผู้วิจัยเห็นว่าควรได้ข้อมูลในลักษณะเฉพาะเจาะจง การรวมกลุ่มสนทนาผู้เข้าร่วมกลุ่มประมาณ 10 คน เพื่อให้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็น กล้าพูด กล้าซักถาม และเป็นกันเอง เพื่อให้ทุกคนในกลุ่มได้มีการแสดงความคิดเห็น กล้าพูด กล้าคุย กล้าซักถามเพื่อการตัดสินใจร่วมกัน
5. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้วิจัยจะสัมภาษณ์ในคำถามกว้าง ๆ ภายใต้กรอบเนื้อหา ด้านการส่งเสริมสุขภาพ การใช้อุปกรณ์ป้องกันตนเอง คำถามไม่เป็นโครงสร้างตายตัวเป็นคำถามปลายเปิด โดยใช้บรรยากาศเป็นกันเองให้มากที่สุด เพื่อไปสู่คำอธิบายที่ต้องการทราบความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ตัวผู้วิจัยเอง เนื่องจากว่าเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญที่สุดในการศึกษาเพราะผู้วิจัยต้องเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยตัวเอง ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องมีการเตรียมตัวหลายองค์ประกอบก่อนที่จะดำเนินการเก็บข้อมูล ทั้งองค์ประกอบด้านแนวความคิด ทฤษฎี ทักษะ ในการเก็บข้อมูล และเตรียมอุปกรณ์สำหรับบันทึกเสียง การถ่ายภาพ กระดาษสำหรับจดบันทึก และวัสดุต่าง ๆ ที่ใช้ในการทำกิจกรรมกลุ่ม กำลึงกาย กำลึงใจ รวมถึงงบประมาณด้วย

1. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เป็นเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลในระยะแรกของการทำวิจัย โดยการสำรวจพื้นที่ในหมู่บ้านดังนี้

- สภาพแวดล้อมของหมู่บ้าน
- วิถีชีวิต
- แผนที่หมู่บ้าน
- การคมนาคม
- จำนวนประชากร
- ข้อมูลทางด้านสุขภาพ

2. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสังเกตการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

ดังนี้

- การแสดงความคิดเห็น
- การจัดการการสร้างเสริมสุขภาพและสภาพการทำงาน
- การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ
- การช่วยเหลือของการทำงานภายในกลุ่ม

3. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เป็นการสัมภาษณ์โดยมีแนวคำถามที่ไม่ได้เป็นโครงสร้างตายตัวเพื่อตรวจสอบแนวความคิดด้านการสร้างเสริมสุขภาพ การใช้อุปกรณ์ในการป้องกันตนเอง แม้คำถามจะไม่มีโครงสร้างตายตัว แต่การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจะใช้วัตถุประสงค์ที่ต้องการทราบเป็นสำคัญ และเป็นการป้อนคำถามที่มีความต่อเนื่องไปสู่คำอธิบายที่ต้องการทราบที่ลึกซึ้งได้ในที่สุด คำถามแนวกว้าง ๆ สามารถแยกเป็นประเด็นได้ดังนี้

- การเริ่มต้นของการรวมกลุ่ม
- การใช้อุปกรณ์ในการป้องกันอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกายที่มีการปฏิบัติร่วมกัน

ในกลุ่ม

- ผลของการปฏิบัติที่เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมจากการร่วมกิจกรรมของสมาชิก

4. การบันทึกข้อมูลภาคสนามเพื่อบันทึกรายละเอียดจากการสังเกต การสนทนา การสัมภาษณ์ ซึ่งจะช่วยในการเก็บข้อมูลได้อย่างสมบูรณ์ ป้องกันการลืมและช่วยในการตั้งสมมุติฐานปฏิบัติการในการศึกษาข้อมูลภาคสนามได้

5. อุปกรณ์ภาคสนามอื่น ๆ ที่จะนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาวิจัยภาคสนาม ได้แก่ เทปบันทึกเสียงเพื่อบันทึกเสียงขณะที่มีการสัมภาษณ์ และกล้องถ่ายรูปเพื่อบันทึกภาพสถานที่ บุคคล กิจกรรม และเหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อช่วยในการอธิบายข้อมูลที่มีอยู่ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ขั้นตอนการสร้างเสริมความปลอดภัยในการใช้อุปกรณ์ป้องกันตนเองในการทำงาน

1. การวิเคราะห์บริบท

การวิเคราะห์บริบทเพื่อทราบข้อมูลทั่วไป เช่น ความต้องการ ศักยภาพของกลุ่ม ปัญหาที่พบเพื่อเข้าใจในพื้นที่ศึกษาและปัญหาของกลุ่มโดย

1.1 การสนทนากลุ่ม สมาชิกกลุ่มจักสาน หัวหน้ากลุ่มจักสาน เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยตำบลปาง เพื่อทราบสถานการณ์ นโยบาย เหตุการณ์ ในกลุ่ม การรับรู้และทัศนคติ ต่อความปลอดภัยในการทำงาน สภาพปัญหา ความสัมพันธ์ในกลุ่มและความต้องการของกลุ่ม

1.2 การสังเกตการณ์มีส่วนร่วมและการจัดการการส่งเสริมการใช้อุปกรณ์ในการป้องกันตนเองในการทำงานและสภาพการทำงาน

2. การส่งเสริมความปลอดภัยในการใช้อุปกรณ์ในการป้องกันตนเอง

2.1 การปรับเปลี่ยนแนวคิดด้านสุขภาพและตรวจสอบแนวความคิดโดยการชี้แนะและมุ่งเสริมสร้างพลังปัญญาโดยให้สมาชิกในกลุ่มมีความเข้าใจในด้านสุขภาพตรงกันและการมองสุขภาพแบบองค์รวม มีการประชุมกลุ่มย่อย และตรวจสอบแนวความคิดและมีการสัมภาษณ์ในกลุ่มร่วมด้วย

2.2 การวางแผนการส่งเสริมในการใช้อุปกรณ์ป้องกันตนเองในการทำงาน จากการวิเคราะห์กลุ่มและการปรับเปลี่ยนแนวความคิดด้านสุขภาพนำไปสู่กระบวนการสร้างเสริมสุขภาพในการใช้อุปกรณ์ในการป้องกันตนเองตามความต้องการของกลุ่ม โดยใช้กระบวนการเรียนรู้มีส่วนร่วม ประยุกต์ใช้กระบวนการ AIC เป็นเทคนิคในการดำเนินงาน เพื่อให้กลุ่มสมาชิกได้มีการระดมความคิด วิเคราะห์ปัญหา ความต้องการ และร่วมกำหนดโครงการในการส่งเสริมการใช้อุปกรณ์ป้องกันตนเอง ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 A = APPRECIATION

กระตุ้นให้ทุกคนมีโอกาสแสดงออกด้วยการเขียนและคำพูดว่าเห็นสถานการณ์ในปัจจุบันเป็นอย่างไรและอยากเห็นอนาคตเป็นอย่างไรให้ทุกคนได้มีโอกาสแสดงความรู้สึก และแสดงออกในลักษณะต่าง ๆ ตามความเป็นจริง เกิดพลัง เกิดอุดมการณ์ เกิดวิสัยทัศน์ร่วม

ขั้นตอนที่ 2 I = INFLUENCE

กระตุ้นให้ทุกคนได้เกิดการใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มาช่วยกำหนดยุทธศาสตร์ที่จะทำให้งานบรรลุอุดมการณ์ หรือวิสัยทัศน์ร่วมของกลุ่มที่มาประชุมว่าประกอบด้วยอะไรบ้าง เมื่อได้แสดงความคิดเห็นแล้วจะนำวิธีการที่ได้เสนอทั้งหมดมาจัดหมวดหมู่ แยกแยะและพิจารณาร่วมกันจนกระทั่งได้วิธีการสำคัญที่กลุ่มเห็นตรงกันว่าสามารถจะนำไปสู่ความสำเร็จตามที่กลุ่มต้องการ

ขั้นตอนที่ 3 C = CONTROL

กระตุ้นให้ทุกคนเกิดการคิดว่าจะทำอะไร มีหลักการและเหตุผลอย่างไร มีเป้าหมายอย่างไร มีวิธีการหรือขั้นตอนในรายละเอียดอย่างไร มีการกำหนดระยะเวลาอย่างไร ใครเป็นผู้รับผิดชอบ ใครต้องให้ความร่วมมือ จะต้องใช้งบประมาณในการใช้จ่ายเท่าไร จากแหล่งใด มีประมาณเท่าไร

โดยให้สมาชิกในแต่ละกลุ่มสมัครใจรับผิดชอบในแต่ละเรื่องว่าใครจะเป็นผู้รับผิดชอบหลัก ใครจะเป็นผู้ร่วมคิดแผนปฏิบัติการ ใครจะเป็นผู้ให้ความร่วมมือ เป็นการกำหนดข้อผูกพันให้ตนเองเพื่อควบคุมให้เกิดการกระทำซึ่งจะนำไปสู่การบรรลุผลที่เป็นเป้าหมายหรืออุดมการณ์ร่วมกันของกลุ่มในที่สุด

การจัดทำแผนงานหรือโครงการการสร้างเสริมสุขภาพในการทำงาน โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการระดมสมองมาเป็นข้อมูลในการกำหนดกิจกรรม โครงการการสร้างเสริมสุขภาพของกลุ่มจักสานอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

การตรวจสอบข้อมูล

เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลได้เรียบร้อยแล้ว นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบว่ามีความครบถ้วนเพียงพอหรือไม่ ได้คำตอบที่สามารถตอบปัญหาของการวิจัยได้ชัดเจน ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด ในการตรวจสอบข้อมูลจะทำการตรวจสอบทุกครั้งที่ศึกษา มีการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อให้มีความสะดวกในการแยกแยะประเภทและหมวดหมู่ของข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลนั้นผู้วิจัยใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) มีวิธีการดังนี้

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) คือ การตรวจสอบว่าข้อมูลที่เก็บรวบรวมมานั้นมีความถูกต้องหรือไม่ โดยอาศัยการตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูลประกอบด้วย แหล่งบุคคล แหล่งเวลา แหล่งสถานที่ ข้อมูลที่ได้จากจุดต่าง ๆ เป็นข้อมูลที่เหมือนกันหรือไม่ ถ้าหากว่าข้อมูลที่ได้มาเหมือนกันหรือซ้ำ ๆ กัน ผู้วิจัยถือว่าข้อมูลนั้นเป็นข้อมูลเชื่อถือได้ และเป็นข้อมูลจริง จึงจะบันทึกข้อมูลไว้

2. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) การรวบรวมข้อมูลนั้น ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่แตกต่างกันโดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเพื่อนำพฤติกรรมที่สังเกตพบ ตลอดจนปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เชื่อมโยงกับข้อมูลที่ได้ พร้อมทั้งศึกษาข้อมูลจากเอกสารประกอบ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลทำพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลทุกครั้งดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลทางด้านบริบทชุมชน ข้อมูลทางสังคม จากรูปธรรมหรือจากปรากฏการณ์ที่พบเห็นแล้วทำการวิเคราะห์ควบคู่ไปกับการเก็บข้อมูลภาคสนามทุกครั้ง การตรวจสอบความถูกต้องและความเชื่อถือของข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต แล้วนำมาวิเคราะห์ความสอดคล้องของเหตุและผล ในแต่ละประเด็น

การวิเคราะห์ข้อมูลในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ผู้ดำเนินการวิจัยร่วมกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ทำการวิเคราะห์ร่วมกันทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การสร้างภาพ การกำหนดกิจกรรม การวางแผน และการดำเนินงานต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสรุปบทเรียน โดยผู้วิจัยร่วมกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันวิเคราะห์บทสรุปที่ได้ทั้งหมดเพื่อการปรับปรุง ร่วมกันแก้ไขเพื่อเป็นการพัฒนากิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพของกลุ่มต่อไป

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright© by Chiang Mai University

All rights reserved